

Дем'янчук Анатолій Степанович, д.пед.н., професор, президент університету, Марчук Оксана Олександрівна, д.пед.н., доцент, доцент кафедри педагогіки, Мельничук Лілія Борисівна, к.пед.н, доцент, завідувач кафедри педагогіки (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне), lilya1154@ukr.net

ФЕНОМЕН НЕОРОМАНТИЧНОЇ ЛІРИКИ М. ВІНГРАНОВСЬКОГО ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ВИВЧЕННЯ

Анотація. У статті досліджено феномен неоромантичної лірики відомого українського поета М. Вінграновського. Обґрунтовано, що національному та естетичному вихованню школярів сприяє літературна творчість М. Вінграновського, що розвивалася в контексті літератури шістдесятництва, для якої був притаманний інтимно-сповідальний стиль, вишуканий естетизм та тонке відчуттям прекрасного. Розроблено рекомендації щодо вивчення лірики поета в сучасній школі під час уроків та виховних заходів.

Ключові слова: естетика, методика, творчість, письменник, лірика.

Demianchuk Anatolii Stepanovych, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Rector, **Marchuk Oksana Oleksandrivna**, Ph.D in Pedagogy, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Pedagogy, **Melnychuk Lilia Borysivna**, Ph.D in Pedagogic Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Pedagogy (Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities, Rivne), lilya1154@ukr.net

THE PHENOMENON OF M. VINGRANOVSKY'S NEOROMANTIC LYRICS AND THE SPECIFICS OF ITS STUDYING

Abstract.

Introduction. The fiction literature plays an important role in shaping the worldview of students and pupils. It shapes their intellectual, moral, ethical and aesthetic development. Teachers must use the lyrics of M. Vingranovsky in the educational process.

Purpose. The purpose of the article is to analyze the phenomenon of neoromantic lyrics of the famous Ukrainian poet M. Vingranovsky and to develop recommendations for studying his work in secondary schools.

Methods. The following research methods were used in the analysis: biographical (to characterize the artist's biography in connection with creativity), hermeneutic (to interpret the poetic text), psychological (to identify the mental characteristics of

the artist as a factor influencing the specifics of creativity), creative (to make recommendations for studying the work of the writer in nowadays schools).

Results. The poetry plays an important role in shaping the worldview and aesthetic development of the young generation. The need to study the best examples of Ukrainian literature is stated in modern education documents. The basis of the «sixties» were talented writers, teachers, philosophers, historians, political scientists. The work of M. Vingranovsky show his love for Ukraine, its the heroic past. The lyrical hero of his works believes in the realization of dreams, the realization of his plans and ideas. The teachers must study in detail his neo-romantic poetry in the classroom and in educational work.

Originality. M. Vingranovsky's poetry reflects his attitude to the world around him. The image of space is often used by the author to demonstrate his large-scale «planetary» thinking. In his poetry the universe, the earth, the country, the people, the individual, the steppe, the sea are in romantic unity and kinship. in M. Vingranovsky's poetry the images change like frames of a film.

The poet developed an original model of perception of his own homeland and people through the prism of the universe and humanity. Teachers should use the project methodology, the visual tours, the lessons-lectures, the lessons-confessions.

Conclusion. The work of M. Vingranovsky belongs to the best examples of the Ukrainian literature of the second half of the twentieth century. The lyrics truly recreate the life of Ukrainian society, expressing dreams, hopes, fears of man. The understanding of the philosophical lyrics of the poet of the sixties has a positive impact on the formation of the worldview of the pupils personality.

Key words: aesthetics, methods, creativity, writer, lyrics.

Важливе значення для формування світогляду та естетичного розвитку молодого покоління мають художні твори. Необхідність вивчення кращих зразків українського письменства зазначена у сучасних документах про освіту, оскільки «засобами мистецтва слова національне письменство допомагає плекати, збагачувати внутрішній світ дитини, позитивно впливати на її свідомість і підсвідомість, спрямовувати морально-етичний потенціал в позитивному річищі, розвивати інтелект, креативні здібності, естетичний смак» [1]. На думку сучасних науковців, нині постала гостра потреба у переосмисленні усталених взірців виховання, що спричинено стрімким занепадом моральних, етичних та естетичних культурних цінностей серед підростаючого покоління. За науковими спостереженнями Є. Жученка, «проблема моральності та естетичної спрямованості освітньо-виховного процесу набула гостроти не тільки в педагогіці, але й в усьому суспільстві і має стратегічне значення вже не тільки для його розвитку і становлення, а й для виживання сучасної людини» [2].

Нині для удосконалення навчального процесу важливим є досвід виховання дітей та молоді, набутий у 60–70 рр. ХХ ст., коли в історії української літератури розпочався новий історичний етап, спричинений політичними та соціально-економічними змінами, що відбувалися в тогочасному суспільстві. Основу шістдесятництва становили талановиті письменники, педагоги, філософи, історики, політологи. Література того часу поповнилася художнім доробком письменників В. Симоненка, І. Драча, В. Дрозда, С. Гуцала, Л. Костенко, Б. Олійника, В. Шевчука. Як вважають дослідники історії українського письменства: «шістдесятники протиставляли себе офіційному догматизмові, сповідували свободу творчого самовираження, культурний плюралізм, пріоритет загальнолюдських цінностей над класовими» [3]. Значний вплив на розвиток української літератури другої половини ХХ ст. мала творчість відомого митця слова М. Вінграновського, чия поезія піднімала віковічні теми істинної Краси, Віри, Вірності, Кохання, що є важливим для сучасного підростаючого покоління. Вивчення творчості М. Вінграновського сприяє формуванню національно-патріотичних почуттів старшокласників та виховує в них естетичний смак.

Особливості літературного процесу 60-тих років ХХ ст. вивчали такі науковці, як: О. Бажан, Д. Дроздовський, О. Зарецький, Р. Корогодський, І. Кошелівець, Б. Кравців. Літературознавець В. Слапчук у роботі «Національний образ світу у творчості поетів-шістдесятників М. Вінграновський і А. Вознесенський» [4] дослідив головні тенденції та базові характеристики створення національних образів світу в творчості українських поетів-шістдесятників, проаналізував систему духовних цінностей і способів їх художньо-філософського освоєння у поезії митця. Він розкрив, що: «поет М. Вінграновський прагне виразити у своєму художньому світі всю повноту життя, воліє, щоб духовне багатство людини відповідало моральним критеріям, котрі передаються від покоління до покоління як вічні орієнтири» [4, с. 14]. У науковій розвідці Н. Дзьомби «Національно-світоглядна публіцистика українських шістдесятників (концептуальні засади, проблематика, опінієтворча роль)» [5] досліджено концепції українського національного розвитку у публіцистиці шістдесятників. Автором визначено, що центральне місце в концепції шістдесятництва відведено образу України, сповідуванні історичної пам'яті: «Правда про трагічно-героїчне кристалізується в модель пам'яті про героїчно-трагічне українське минуле, а «напів-історія», як смислова домінанта першої, трансформується в катарсис – історію» [6, с. 4].

Питання національного та естетичного виховання досліджено у працях А. Богущ, Т. Гавлітіної, О. Каплуновської, С. Лавриненко. Під естетичним вихованням сучасні дослідники розуміють «складову частину виховного процесу, що безпосередньо спрямована на формування й виховання естетичних почуттів, смаків, суджень, художніх здібностей особистості, на розвиток її здатності сприймати й перетворювати дійсність за законами краси в усіх

сферах діяльності людини; естетичне виховання спрямоване насамперед на виховання в людини гуманістичних якостей, інтересів і любові до життя в його різноманітних проявах» [7, с. 160].

Необхідність залучення дітей до читання художньої літератури та її позитивний вплив на формування моральних, етичних та естетичних уподобань дитини обґрунтовано у книзі «Чому читання має вплив: вагомість літератури в епоху візуальних технологій» М. Пеннігтона та Р. Вакслера [8]. Інший зарубіжний дослідник Д. Райт у статті «Навіщо читати літературу?» зазначив: «Читання літератури допомагає нам пізнати себе, коротше кажучи, зрозуміти людину, адже предметом літератури є людина»[9].

Метою нашої статті є дослідження феномену неоромантичної лірики відомого українського поета М. Вінграновського та обґрунтування необхідності вивчення його творчості в закладах середньої освіти. Для цього необхідно розв'язати *такі завдання*: а) проаналізувати вірші поета; б) визначити особливості неоромантичної лірики митця та специфіку символізму його неологізмів; в) розробити рекомендації щодо вивчення творчості поета-неоромантика в школах.

Національно-патріотичне та естетичне виховання школярів є одним з найважливіших завдань сучасної української школи. Тому, для його реалізації вчителі середніх шкіл повинні використовувати твори кращих вітчизняних літераторів, серед яких важливе місце займає творчість М. Вінграновського, що розвивалася в контексті літератури шістдесятиництва, для якої притаманний інтимно-сповідальним стиль, вишуканий естетизм та тонке відчуття прекрасного. На думку сучасних дослідників, «стиль ранньої творчості поета пов'язується із неоромантичною концепцією, а у другому періоді помітні дедалі виразніші вияви модерністської естетики, яка спрямована на новаторське моделювання метафоричного художнього світу» [6].

Письменник творив в епоху науково-технічного прогресу, коли швидко розвивалася важка промисловість України, людина опановувала космос, відбувалася інтенсивна індустріалізація країни. Ці події мали значний вплив на формування світогляду поета та знайшли відображення у його ліриці. Творчість М. Вінграновського належить до неоромантизму, «визначальною рисою якого на протигагу романтизму з його концептуальним розривом між ідеалом і дійсністю, виявилася конструктивна спроба подолати протистояння цих конфліктно непереможних опозицій, завдяки могутній силі волі зробити сподіване, можливе дійсним, не опускаючи цього можливого до рівня інертного животіння» [10, с. 6].

Ліричний герой його творів – людина світла і чиста, мрійник, закоханий у життя, філософ, який пране злитися із всесвітом і вірить у щасливе майбуття. Віру поета в здійснення задумів людства, його ставлення до ідеалів, до мрій людства описано у вірші «Вогненна людина»:

*І мрію з мрій про велелюдну спільність
На крилах атома несли ми із пітьми
І донесли – в космічну безгомінність
Зірвались ми і Сонцем стали ми!* [1, с. 31].

Іноді героїв ліричних творів поета долають сумніви та страхи за долю людства. Багатьох мучить запитання: людина винайшла атомну бомбу, а чи не загине вона від свого жажливого винаходу? Це відображено у назві його першої збірки «Атомні прелюди». У прелюдіях, написаних автором, завжди острах перед майбутнім, М. Вінграновським подано застереження нащадкам не використовувати атомну зброю. Поет у своїх прелюдіях вносить ноти «атомного страху»:

*Мені привиділось затемнення Землі,
Водневих бомб чорнолетючі зграї* [1, с. 34].

Однак, окрім природних катаклізмів, поета бентежать моральні катастрофи. Окрім остраху перед можливими атомними (техногенними) аваріями, автор боїться, щоб людство не виродилося – не втратило свою моральну основу, людську подобу, не перетворилося на зграю мавп. Цей мотив є провідним в іншій прелюдії – «Прелюд Землі»:

*Із океанами, полями і стодолами,
Із місяцем і сонцем на плечах
Лечу, обліплена народами, як бджолами,
І атомні гриби в моїх очах!* [1, с. 39].

Для лірики поета-шістдесятника характерною є письменницька індивідуальність, типовими рисами якої є виражена стихійність та непередбачуваність. Л. Старовойт дала таку оцінку поетичному стилю М. Вінграновського: «У його поетичних творах переплітається реальність і казка, образи природи часто персоніфіковані, наділені рисами людей, мають певні характери та здійснюють неординарні вчинки» [11]. Прикладом поєднання непередбачуваних образів в одному вірші є «Ворон»:

*Мчить теля від зляканої квочки,
Де трава розхлюпала курчат,
А за ним крізь сині молоточки
Татове і мамине дівча* [1, с. 95].

М. Вінграновський у своїх поетичних пошуках наслідував, поетів-романтиків, відтак центральним образом у його поезії є Україна. Поет виробив оригінальну модель сприймання власної батьківщини та народу крізь призму Всесвіту та людства. Його ліричний герой знайшов відповідь на Шевченкове запитання: «Хто ми?»:

*А ми? Хто ми?
Себе ми знаєм зроду.
Ми знову є. Ми – пізні. Найпізніші.*

*Що нарости з худеньких матерів
В саду порубанім [1, с. 36].*

Автор збагатив поезію неологізмами, у нього широкий спектр епітетів, синонімів, фразеологізмів. М. Вінграновський небо назвав «п'яним», оповив ряди тополь в «зелений дим», а в його поезії сплелися «легка печальність і ясне чекання», «сизий гній», «білих сіл замислені гаї». Характеризуючи поетичну манеру письменника, Л. Старовойт написала: «Надзвичайно багата у віршах М. Вінграновського кольорова гама, на що вже неодноразово звертали увагу дослідники творчості поета. Причому, грою кольорів у природі автор послуговується, як правило, не для створення кольористичних ефектів, а для характеристики змін людських настроїв і почувань» [11].

М. Вінграновський закликав людину замислитися над сенсом свого буття, він робив це естетично, вишукано, з притаманним йому почуттям краси й естетизму: «М. Вінграновський при всій своїй бурхливості і пристрасті, при всьому шаленстві фантазії, при всій «нервовості» поетичних інтонацій та гарячковості поетичної ходи, при гострому відтворенні антагонізмів доби, при всіх сум'яттях і прокляттях – при всьому тому, поверх усього того часто буває якось світло і прозора врівноважений» [10, с. 17].

Отже, з наведеного дослідження можна зробити висновок, що творчість М. Вінграновського належить до вірців української літератури другої половини ХХ ст. У ліриці митця-шістдесятника правдиво відтворено життя українського суспільства, виражено мрії, сподівання, страхи людини, яка не байдужа до долі свого народу, намагається йому допомогти, і робить це майстерно – за допомогою свого творчого Духу, виявленого в слові. Вона допомагає молодому поколінню осмислити своє місце в житті суспільства.

Вчителям середніх шкіл, вивчаючи лірику М. Вінграновського з старшокласниками, доцільно використовувати різноманітні методи, форми та прийоми навчання, які б сприяли не лише глибшому розумінню його творчості, а й формуванню національного, морального та естетичного світогляду молодого покоління, оскільки читання невіддільно пов'язане не лише із інтелектуальним розвитком особистості, а й із вихованням: «Щодо морального виховання, то воно завжди має місце, коли діти читають літературний твір, розмірковують і обговорюють його, коли підлітки виражають своє ставлення до подій, вчинків персонажів, і пояснюють, як вони діяли б у певних ситуаціях, змальованих у творах» [12]. Вчителі повинні використовувати проєктну методіку, візуальні екскурсії, уроки-лекції, уроки-сповіді. Доречним, на нашу думку, є підбір ілюстрацій до творчості М. Вінграновського. Цікавими та змістовними можуть бути комбіновані уроки української літератури, мистецтва, історії України. Для глибшого оволодіння естетичним феноменом поезики М. Вінграновського вчителям необхідно проводити виховні заходи на такі теми: «Себе ми знаєм зроду»,

«Мені привиділось затемнення Землі, водневих бомб чорнолетючі зграї»,
«Цей народ із крові і землі я не віддам нікому і нізашо».

Осмислення філософської лірики поета-шестидесятника буде створювати позитивний вплив на формування світогляду учнівської особистості та сприятиме естетичному, моральному, етичному, екологічному та інтелектуальному розвитку дитини. Подальшого вивчення потребує вплив лірики М. Вінграновського на розвиток української літератури 70–80 рр. ХХ ст., її порівняння із творами інших поетів-неоромантиків та особливості вивчення творчості митця в закладах вищої освіти відповідно до сучасного розуміння феномену української літератури.

Список використаних літературних джерел

1. Інструктивно-методичні рекомендації щодо вивчення шкільних дисциплін. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-361290-07#Text> (дата звернення: 23.10.2020).
2. Жученко Є. В. Виховання морально-естетичної культури у студентів технічних коледжів. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Сєвєродонецьк, 2017, 347 с.
3. Шістдесятники. URL: uk.wikipedia.org/wiki/interklasa.pl/portal/d (дата звернення: 12.10.2020).
4. Слєпчук В. Національний образ світу у творчості поетів-шістдесятників (М. Вінграновський і А. Вознесенський): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соц. комун.: 10.01.05 «Порівняльне літературознавство». Тернопіль, 2011. 20 с.
5. Дзьомба Н. Національно-світоглядна публіцистика українських шістдесятників (концептуальні засади, проблематика, опінієтворча роль): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соц. комун.: 27.00.04 «Теорія та історія журналістики». Львів, 2016, 20 с.
6. Вінграновський Микола Степанович. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 20.10.2020)
7. Гончаренко С. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне, 2011, 552 с.
8. Pennington M., Waxler R. Why reading books still matters? The power of literature in Vigital time. Routlage, 2017, 246 с.
9. Wright D. M. Why Read Literature? URL: <https://www.memoriapress.com/articles/why-read-literature/> (дата звернення: 20.10.2020)
10. Дзьюба І. Духовна міра таланту. М. Вінграновський. Вибрані твори. К., 1986, 463 с.
11. Старовойт Л. Поетика лірики Миколи Вінграновського. URL: www.interklasa.pl/portal/d. (дата звернення: 12.10.2020).
12. Peculiarities eculiarities of the Impact of Fiction on the Upbringing of Students (or Teenagers). URL: <http://www.interklasa.pl/portal> (дата звернення: 28.09.2020).

References

1. Instruktyvno-metodychni rekomendatsii shchodo vyvchennia shkilnykh dystsyplin. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-361290-07#Text> (Last accessed: 23.10.2020) (In Ukrainian).

2. Zhuchenko Ye. V. (2017). Vychovannia moralno-estetychnoi kultury u studentiv tekhnichnykh koledzhiv. Kvalifikatsiina naukova pratsia na pravakh rukopysu: dysertatsiia na zdobuttia naukovoho stupenia kandydata pedahohichnykh nauk (doktora filosofii) za spetsialnistiu 13.00.07 «Teoriia i metodyka vykhovannia». Sievierodonetsk (In Ukrainian).
3. Shistdesiatnyky. URL: uk.wikipedia.org/wiki/interklasa.pl/portal/d (Last accessed: 12.10.2020) (In Ukrainian).
4. Slapchuk V. (2011). Natsionalnyi obraz svitu u tvorchosti poetiv-shistdesiatnykiv (M. Vinhranovskiy i A. Voznesenskiy): avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. sots. komun: 10.01.05 «Porivnialne literaturoznavstvo». Ternopil (In Ukrainian).
5. Dzomba N. (2016). Natsionalno-svitohliadna publitsystyka ukrainskykh shistdesiatnykiv (kontseptualni zasady, problematyka, opiniivtorcha rol): avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. sots. komun: 27.00.04 «Teoriia ta istoriia zhurnalistyky». Lviv (In Ukrainian).
6. Vinhranovskiy Mykola Stepanovych. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (Last accessed: 20.10.2020) (In Ukrainian).
7. Honcharenko S. (2011). Ukrainskyi pedahohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk. Rivne (In Ukrainian).
8. Pennington M., Waxler R. (2017). Why reading books still matters? The power of literature in Vigital time. Routlage.
9. Wright D. M. Why Read Literature? URL: <https://www.memoriapress.com/articles/why-read-literature/> (Last accessed: 20.10.2020).
10. Dziuba I. (1986). Dukhovna mira talantu. M. Vinhranovskiy. Vybrani tvory. K. (In Ukrainian).
11. Starovoit L. Poetyka liryky Mykoly Vinhranovskoho (Last accessed: 12.10.2020) (In Ukrainian).
12. Peculiarities ecularities of the Impact of Fiction on the Upbringing of Students (or Teenagers). URL: <http://www.interklasa.pl/portal> (Last accessed: 28.09.2020).

Стаття поступила в редакцію 24.10.2020 р.